

Jennifer Saul: *Simple Sentences, Substitution, and Intuitions*

Oxford University Press, New York 2007, 176 s.

Publikácia americkej autorky pôsobiacej v New Yorku a venujúcej sa predovšetkým filozofii jazyka nadväzuje priamo na problematiku, ktorú J. Saul riešila už vo svojej stati z roku 1997 „Substitution and Simple Sentences“ uverejnenej v odbornej revue *Analysis*. V recenzovanej knihe však využíva aj súvisiace témy a ich riešenia rozpracované v iných prácach napísaných po roku 1997. Recenzovaná kniha má takto vskutku charakter momentálneho vrcholu rozpracovania jej úvah, ale aj riešení iných autorov vzťahujúcich sa na tému substitúcie koreferenčných vlastných mien vo vetách a našich intuícii o pravdivostných hodnotách viet pri substitúcii takých mien. Na začiatok treba upozorniť na to, že Jennifer Saul referuje termínom „pravdivostné podmienky“ na pravdivostné hodnoty viet v kontexte, ktoré sa vyhodnocujú v aktuálnom svete a iných možných svetoch. Autorka ďalej bližšie neexplikuje svoje chápanie pojmov aktuálneho sveta a možných svetov. Termín „pravdivostné podmienky“ môžeme takto chápať ako synonymum pre termín „pravdivostné hodnoty“ a v recenzii ho budeme používať v súlade s Jennifer Saul. Intuície o pravdivostných podmienkach sú potom podľa nej intuíciami vzťahujúcimi sa na tieto pravdivostné hodnoty viet. Tiež jej chápanie jednoduchých viet sa líši od bežnej jazykovej explikácie pojmu jednoduchých viet ako viet obsahujúcich iba jedno sloveso. Jennifer Saul používa termín „jednoduché vety“ na označenie viet, ktoré neobsahujú štandardné tzv. *opacity-producing constructions*, teda viet, v ktorých prípade nejde napríklad o propozičné postoje. Tie sa často používajú ako príklady viet, kde zlyháva substitúcia koreferenčných vlastných mien. Príkladom jednoduchých viet sú takto aj vety:

- (1) Clark Kent went into the phone booth and Superman came out
- (2) Superman went into the phone booth and Clark Kent came out,

ktoré predstavujú jeden z často riešených prípadov ako prípadov testovania našich intuícii o pravdivostných hodnotách po vzájomnej substitúcii koreferenčných vlastných mien.

Jennifer Saul si od doby vydania pôvodnej state v časopise *Analysis* v roku 1997 postupne uvedomuje a v recenzovanej knihe jednoznačne formuluje ideu, že tradičné prístupy k teoretickému riešeniu a explikácii intuícii vzťahujúcich sa na pravdivostné hodnoty nie sú adekvátne. Z tohto pohľadu má predstavovať kniha *Simple Sentences, Substitution, and Intuitions* akúsi meto-

dologickú príručku, ako pristupovať k problematike substitúcie koreferenčných výrazov v jednoduchých vetách. A vskutku, značnú časť tejto publikácie tvorí uvádzanie rôznych riešení a diskusie o tom, prečo sa intuície o pravdivostných podmienkach vety v prípade rôznych účastníkov komunikácie môžu navzájom líšiť a môžu sa líšiť od skutočnej pravdivostnej hodnoty vety v danom kontexte. Autorka viac či menej podrobnejšie uvádza prístupy rôznych autorov, problémy, s ktorými sa pri riešení tejto problematiky potýkajú, a postupne odmieta a usiluje sa vyvrátiť každý z nich. Prepracovanosť časti venovanej týmto riešeniam, analýza príkladov, uvádzanie prístupov rôznych autorov a snaha o intuitívne vyvracanie ich správnosti či adekvátnosti tvorí podstatnú časť recenzovanej publikácie. Svedčí to o tom, že sa touto problematikou zaoberá už dlho a že detailne pozná diskusie, ktoré sa jej týkajú. Samostatný prístup Jennifer Saul sa tu však uvádza a rozoberá na podstatne menšom priestore, s menšou prepracovanosťou a vo všeobecnejšej miere v porovnaní s detailnejšími analýzami prístupov iných autorov. Tento fakt vysvetľuje, čitateľa však možno nie úplne uspokojuje, charakterizovanie publikácie ako metodologickej lekcie.

Autorka vychádza z idey a usiluje sa vyvrátiť názor, že intuície o pravdivostných podmienkach sú dôležitým a dobrým dôvodom a zdrojom zakladania a rozvíjania rôznych teórií filozofie jazyka. Tieto teórie sa takto podľa nej rozdeľujú do dvoch prúdov: teórie, podľa ktorých sa intuície o pravdivostných podmienkach viet zhodujú s ich aktuálnymi pravdivostnými podmienkami; a teórie, ktoré vysvetľujú, prečo sú intuície o pravdivostných podmienkach nesprávne. Jennifer Saul sa najprv pokúša ukázať, prečo sú všetky tieto teórie nesprávne a postupne sa prepracúva k rozvíjaniu vlastných tvrdení, na ktorých základe vyvracia iné teórie. V poslednej, menej rozvinutej časti, ako sme už spomínali, sa venuje vlastným vkladom do tejto problematiky – psychologickej explanácii našich intuícií o pravdivostných podmienkach.

Jennifer Saul vidí potrebu zohľadniť pri analýze viet isté propozície, s ktorých pravdivostnými podmienkami súhlasia naše intuície o pravdivostných podmienkach pôvodnej vety.¹ Okrem propozície, ktorá je sémantickým obsahom danej vety, a propozície implikovanej hovorcom sa tu takto zohľadňujú aj iné propozície, ktoré si členovia komunikácie vytvárajú v prípade vyslovenia alebo napísania danej vety a ktorých pravdivostné podmienky sú zhodné s ich intuíciami. Tieto intuície o pravdivostných

---

¹ Jennifer Saul evidentne rozlišuje jazykový pojem vety od sémantického pojmu propozície. Podľa autorky však nielen veta, ale aj propozícia označovaná alebo implikovaná nejakou vetou má nejaké pravdivostné podmienky, ktoré nemusia súhlasiť s pravdivostnými podmienkami vety.

hodnotách viet sú však ovplyvnené rôznymi psychologickými aspektmi, čo vedie k zlyhaniu zhody našich intuícií o pravdivostných podmienkach nejakej vety. Práve psychológia a výsledky jej skúmania by sa podľa Jennifer Saul mali do tejto problematiky zaviesť na to, aby sa vysvetlilo, prečo sa naše intuície o pravdivostných podmienkach po substitúcii koreferenčných mien v jednoduchých vetách nezhodujú. Pri riešení danej problematiky si teda nevystačíme iba so sémantikou a pragmatikou, pri vysvetľovaní našich intuícií o pravdivostných podmienkach viet musíme prizvať na pomoc psychológiu, ktorá nám ponúka vysvetlenie založené na kognitívnej architektúre.

Prejdime teraz stručne jednotlivé kapitoly a témy, ktorým sa v nich autorka venuje.

V prvej kapitole s názvom *Substitution and Simple Sentences* ponúka úvodný detailný pohľad na problematiku zlyhania substitúcie koreferenčných mien v jednoduchých vetách, tradičnú diskusiu týkajúcu sa tejto problematiky, ilustráciu tradičných prístupov k jej riešeniu. Predstavujú sa tu prístupy inšpirované Fregem a millianizmus (či naivný millianizmus) a jeho predstavitelia Nathan Salmon a Scott Soames. Tu sa referent vlastného mena explikuje jednoducho ako jeho referent a koreferenčné vlastné mená možno podľa naivného millianizmu vzájomne substituovať bez zmeny pravdivostných podmienok viet nielen v jednoduchých vetách, dokonca aj vo vetách vyjadrujúcich proпозиčné postoje. Jedným z negatív tohto teoretického smerovania podľa Jennifer Saul je to, že v prípade intuícií o pravdivostných podmienkach nerozlišujú medzi sématickým obsahom vety a tým, čo veta tlmočí pragmaticky, čo je podľa nej dôvodom zlyhania našich intuícií. V snahe riešiť tento problém sa niektorí autori tejto tendencie obracajú na Gricovu koncepciu implikatúr. Autorka sleduje sled tohto vývoja, v prvej časti stručne predstavuje túto koncepciu, Gricov princíp kooperácie, štyri maximy kooperácie a spôsob, akým naivný millianizmus využíva túto koncepciu. Medzi inými sa v tejto časti venuje kontextualistickému prístupu Marka Crimmins a Marka Richarda. V závere prvej kapitoly sa po prvýkrát konštatuje, že zástancovia prístupu inšpirovaného Fregem, ani zástancovia naivného millianizmu či naivnej teórie implikatúry nedokážu dostatočne explikovať naše intuície o pravdivostných podmienkach.

V druhej kapitole s názvom *Simple Sentences and Semantics* spolu s Jennifer Saul bližšie skúmame pokusy o riešenie problematiky z pohľadu sématických teórií. Rozoberajú sa tu teórie autorov, ako sú Forbes, Moore, Pitt či Predelli. Vystávajú tu dva veľké problémy, ktoré motivujú autorku pri jej pokuse o riešenie problematiky: a) tzv. Enlightenment Problem, kde treba vysvetliť stavy mysli účastníkov komunikácie, to, či sú oboznámení s dvoja-

kými identitami alebo nie, atď., čo nie je vždy prijateľné; b) a tzv. Aspect Problem, kde dochádza k vytváraniu entít (aspektov, modov existencie individua) problematických z hľadiska ich explikácie. Zlyhávajú nielen teórie inkorporujúce závislosť od kontextu, ale aj sémantické teórie bez zahrnutia kontextovej závislosti, a to podľa autorky práve v prípade spomínaných problémov.

Tretia kapitola *Simple Sentences and Implicatures* sa venuje pragmatickým prístupom k problematike a skúma pokusy vysvetliť ju prostredníctvom koncepcie konverzačnej implikatury Alexa Barbera či iných neštandardných koncepcií využívajúcich iné chápanie konverzačnej implikatury. V závere tejto kapitoly sa konštatuje, že ani tento prístup, podobne ako predošlé dva, si nevie poradiť zo spomínanými problémami a pohľad na problematiku si vyžaduje revolučný zvrät.

Nasledujúce dve kapitoly sa podrobnejšie vyrovnávajú s uvedenými dvoma problémami. Štvrtá kapitola s názvom *The Enlightenment Problem and a Common Assumption* ukazuje, prečo tie prístupy k riešeniu daného problému, ktoré sa riadia nižšie uvedeným citátom, považuje Jennifer Saul za nesprávne. Tu uvedení autori a ich teórie sa podľa nej držia nasledujúceho princípu, ktorý sa v práci uvádza pod skratkou EOI (Expressed or Implicated) a znie:

For an utterance of a sentence *S* in a context *C*, the truth-conditional intuitions of competent, rational speakers who are relevantly well-informed must match the truth conditions of either what is (semantically) expressed or what is implicated by *S* in *C*.

Tento princíp sa autorka v tejto kapitole usiluje vyvrátiť a finálne opúšťa názor, že naše intuície o pravdivostných podmienkach by mali byť v súlade s intuíciami o tom, čo vety vyjadrujú alebo čo implikujú. Opätovne takto poukazuje na nesprávnosť sémantického a pragmatického či sémanticko-pragmatického riešenia danej problematiky.

V piatej kapitole s názvom *Abandoning (EOI)* Jennifer Saul pokračuje v zvažovaní spôsobov, ako sa vyhnúť tzv. Enlightenment Problem, princípu EOI a niektorým jeho dôležitým variantám a pripravuje si cestu, ako sa vyhnúť tzv. Aspect Problem. Vyústením tejto kapitoly je naznačenie cesty riešenia problematiky tým smerom, aby si čitateľ uvedomil, že teórie, v ktorých sú naše intuície o pravdivostných podmienkach viet závislé od propozícií, s ktorých pravdivostnými podmienkami sa zhodujú, nie sú správnu cestou.

V šiestej kapitole s názvom *Beyond Matching Propositions* dochádza k analýze jednoduchých viet bez použitia takých propozícií a začína sa zvažovať psychologický prístup a potreba empirických údajov. Psychologický prístup

vychádza z výskumov toho, ako ľudia spracovávajú a ukladajú informácie o indivíduu, ktoré poznajú pod viacerými vlastnými menami, o jeho dvojitej identite, kde sa rôzne informácie o tom istom indivíduu označenom dvoma koreferujúcimi „nálepkami“ ukladajú do dvoch osobitných uzlov, o ktorých môžeme aj nemusíme vedieť, že sú prepojené. Psychologický prístup vysvetľuje proces ukladania týchto informácií, ich segregáciu a vytváranie intuícií o pravdivostných podmienkach viet v prípade substitúcie koreferenčných vlastných mien podľa toho, z ktorého uzla zohľadňujeme informácie a či vieme o ich prepojení, alebo nie. Rôznorodosť našich intuícií o pravdivostných hodnotách sa takto nedá vysvetliť na základe vyjadrených či implikovaných propozícií, môže tu podľa Jennifer Saul pomôcť iba psychologický prístup, ktorý zohľadňuje naše individuálne kognitívne procesy. Samozrejme, sémantické a pragmatické hľadisko sa v komunikácii nevyhnutne predpokladajú, nestačia však na explikovanie našich intuícií o pravdivostných podmienkach jednoduchých, ba ani iných viet, pri substitúcii koreferenčných mien, a ani iných koreferenčných jazykových výrazov, ako sa stručne ukazuje najmä v nasledujúcich prílohách A a B.

Len pre doplnenie uvádzam, že kniha obsahuje dve prílohy A a B. V prílohe A autorka analyzuje iné jazykové výrazy ako vlastné mená, ktoré sú problematické z hľadiska substitúcie, a ukazuje, nakoľko úspešný je ňou uvedený psychologický prístup v podobe rozšírenej za účelom pokrytia takých výrazov.

Príloha B sa vracia k propozičným postojom a aplikácii psychologickej explanácie na tento typ viet.

Kniha Jennifer Saul je vhodnou metodologickou a možno povedať aj pedagogickou príručkou pre záujemcov o danú problematiku. Postupuje jednoduchými a ľahko zrozumiteľnými krokmi, vyskytujú sa tu časté opakovania, najmä základných definícií, čitateľ sa takto nestratí v narastajúcom počte faktov, ktoré musí ovládať, aby mohol postupovať knihou ďalej. Prechody medzi kapitolami nie sú vždy tematicky uhladené, čitateľ môže nadobudnúť pocit, že kniha je spojením predchádzajúcich textov autorky bez hĺbkovej redakcie pri spájaní do knihy. Čitateľ by tiež mohol očakávať podrobnejšie rozpracovanie autorkinho psychologického prístupu, analýzu viacerých príkladov, aby sme sa skutočne presvedčili o tom, že jej návrh riešenia je v súčasnej dobe naozaj ten najúčinnnejší a najexplikatívnejší.

Barbora Geistová Čakovská